Millî Arşivler İçin Bir Gereklilik: Arşiv Kütüphanesi

Archival Library as a Cornerstone for National Archives

Zeynep KALEMCİ
Hacettepe Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Öğr. Gör. Dr., zeynepkalemci@gmail.com

Hakan ANAMERİÇ
Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, hakananameric@gmail.com

Bilgi Yönetimi Dergisi

Cilt: 8 Sayı: 2 Yıl: 2025

https://dergipark.org.tr/tr/pub/by

Hakemli Makaleler

Araştırma Makalesi

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 13.09.2025
Kabul tarihi: 03.11.2025
Yayınlanma tarihi: 31.12.2025

Article Info

Date submitted: 13.09.2025
Date accepted: 03.11.2025
Date published: 31.12.2025

Anahtar Sözcükler

Arşiv Kütüphanesi, İhtisas Kütüphanesi, Millî Arşivler

Keywords

Library of Archive, Special(ized) Library, National Archives

DOI numarası

10.33721/by.1783343

ORCID

0000-0003-1994-5496 (1)
0000-0001-9431-4403 (2)

Öz

Arşiv kütüphanesi, arşiv araştırmacılarının gereksinim duyduğu kaynaklara erişimlerini kolaylaştırmak, arşiv iş ve işlemlerinin yürütülmesine katkı sağlamak konusunda büyük öneme sahiptir. Çalışmanın amacı, millî arşivler bünyesinde arşiv kütüphanesinin önemini vurgulamak, kütüphanenin sahip olması gereken nitelik ve hizmetlere ilişkin değerlendirme ve önerilerde bulunmak ve araştırmacıların arşiv fon ve koleksiyonları ile ilgili kaynaklardan oluşan kütüphanenin katkısını irdelemektir. Bu doğrultuda, belgesel tarama ile arşiv ve arşiv kütüphanesi ilişkisinin tarihsel gelişim süreci ortaya çıkarılmış ayrıca dünyada millî arşiv kütüphanesiyle öne çıkan kütüphanelerin işleyiş, koleksiyon yapıları ve hizmetleri incelenmiştir. Etkinliği dolayısıyla öne çıkan koleksiyon özellikleri, hizmet politikaları, kullanıcı profili ve yasal dayanak gereklilikleri tartışılmış, bir arşiv kütüphanesinin kuruluşunda göz önünde bulundurulması gereken temel adımlar ele alınmıştır. Sonuç olarak, millî arşiv kütüphanesi; arşiv araştırmalarının etkinliğini artıran, bilgiye erişimi kolaylaştıran ve millî arşivin uluslararası görünürlüğünü güçlendiren temel bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de oluşturulacak etkin bir millî arşiv kütüphanesi, araştırmacıların bilgiye hızlı erişimini sağlayarak akademik üretkenliği destekleyecek ve ulusal belleğin görünürlüğü açısından kalıcı bir değer yaratacaktır.

Abstract

Archival library play a vital role in facilitating archival researchers' access to the resources they require. The purpose of this study is to emphasize the importance of archival libraries within national archives, to provide evaluations and recommendations regarding the qualifications and services such libraries should possess, and to examine the contribution of libraries comprising resources related to archival fonds and collections to researchers. In this context, through documentary analysis, the historical development of the relationship between archives and archival libraries has been revealed. Furthermore, the functioning, collection structures, and services of libraries distinguished worldwide as national archival libraries have been examined. Collection features, service policies, user profiles, and legal requirements that stand out in terms of effectiveness have been discussed, along with the fundamental steps that should be taken into account in establishing an archival library. In conclusion, the national archival library is regarded as a fundamental element that enhances the effectiveness of archival research, facilitates access to information, and strengthens the international visibility of the national archive. An effective national archival library to be established in Turkey will support academic productivity by enabling researchers to access information rapidly and will create lasting value in terms of preserving national memory.

**Bu makalenin araştırma ve yayın süreci "Araştırma ve Yayın Etiğine" uygun şekilde yürütülmüştür.*

1. Giriş

Ulusal veya millî olarak isimlendirilmiş olan bilgi merkezleri ait oldukları ülkelerin en prestijli kurumları arasında yer alırlar. Bu statüdeki arşiv, kütüphane, müze ve sanat galerileri hem sahip oldukları derme ve kaynaklar hem de ulusal/uluslararası çapta gördükleri değer ve saygı ile tanınırlar. Bilgi merkezleri kullanıcı profili, derme/malzeme/kaynak türü, kuruluş/hizmet politikası ve idarî yapılanmaları bakımından farklı olsalar da "bilgi hizmeti" verme ortak paydasında birleşirler. Bu kesişim noktası, bilgi merkezlerinin sahip olduğu bilgi varlıklarına ve koleksiyonlarına yardımcı kaynak ve materyal ile desteklenerek kullanıcılara daha verimli, yeterli ve bütüncül bir bilgi hizmeti verme biçiminde olmaktadır. Arşivler içinde fon ve koleksiyonlara yönelik kütüphaneler, müzelerde ve sanat galerilerinde sanat eseri sergi ve koleksiyonlarına ilişkin kütüphaneler ve bunların laboratuvarlarında materyale yönelik çalışmaları destekleyen arşivler, kütüphanelerde ise çoğu bağış ile gelen arşiv koleksiyonları bulunmaktadır.[1]

Millî arşivler, ait bulundukları toplumun "arşivsel değer" taşıyan belge ve kayıtlarının standart, kural ve mevzuat gereğince düzenlenip kullanıma açıldığı, kamu ve özel arşivlerin yönetimi, koordinasyonu ve denetiminden sorumlu bir "üst, yönlendirici, kapsayıcı arşiv" olarak değerlendirilen arşiv türleridir. Bu arşiv türü, ülkelerin yönetim şekillerine ve teşkilat yapılarına göre değişen sayılarda olabilir, ancak bir ülkede millî statüde en az "bir" arşiv bulunmaktadır. Bu bakımdan değerlendirildiğinde millî arşivler bir ülkenin öne çıkan bilgi merkezlerindendir. Arşivsel değer taşıyan belge ve kayıtları barındıran, bunların zaman içerisinde arşive kazandırılmasına veya üretildiği yerde korunup düzenlenmesinde belirleyici olan ve ülkenin arşiv envanterini yöneten bu kurumlar, kullanıcılarına sadece sahip oldukları belge varlıkları ile değil bu varlığı fon [varsa koleksiyon] yapısı ile doğru orantılı olarak oluşturulmuş kütüphanesi(leri) ile de bilgi hizmeti vermelidir.

Tarihsel süreçte uzun bir süre aynı mekânı/binayı kullanan kütüphaneler ile arşivler, bu bakımdan "doğal" bir birliktelik içerisinde olmuşlardır. Bunun nedeni; bu iki antik kurumun yönetimin birer parçası olarak toplumu idarî, ekonomik ve hukukî bakımdan ilgilendiren resmî belgeler ile toplumun sosyal, kültürel, dinî ve edebî yönlerini yansıtan entelektüel ve manevî yapıtların birbirlerini bütünleyici özellikleri bakımından bir arada korunması ve aktarılması gerekliliği düşüncesi olabilir (Casson, 2001, s. 11, 18, 21–26; Menant, 2005, s. 23–53; Posner, 2003, s. 12–27, 61–73, 154–161; Potts, 2004, s. 36–42; Yıldız, 1985, s. 6–18). Özetle bu mekânlar/kurumlar uzun süreli koruma düşüncesi ile geleneklerin doğru olarak uygulanması ve bunlara yönelik bilginin aktarılması amacıyla kurulmuşlardır. Bu doğal birliktelik, zamanla "ihtisaslaşma" ve "profesyonelleşme" ile kendine özgü kural, standart, yöntem, uygulama ve meslekî yetkinlikler doğrultusunda ayrışmış, ancak kurulma nedeni ve hizmet amaçları bakımından çoğu zaman aynı "mekân (yerleşke/bina)" içerisinde kalarak devam etmiştir. Aynı mekân içerisinde yer alan ve fiziksel açıdan verilen bilgi hizmetini yürüten millî arşiv ile bunların kütüphanelerine çok sayıda örnek vermek mümkündür. Bunlara kuruluş/hizmete giriş tarihi, materyal çeşitliliği ve dönemi ile arşivcilik uygulamaları açısından önde gelen *The National Archives* (İngiltere), *National Archives and Records Administration* (ABD), *Library and Archives Canada* (Kanada), *Das Bundesarchiv* (Almanya), *Archives Nationales* (Fransa), *Archivio Centrale dello Stato* (İtalya) gibi millî arşivlerin yanı sıra *Arquivo Nacional* (Brezilya), *Riksarkivet* (İsveç), *National Archives of India* (Hindistan), *National Archives of Georgia* (Gürcistan) gibi arşiv ve arşiv kütüphanesinin bir arada bulunduğu yerleşkeler de örnek verilebilir. Literatürde ve uygulamadaki örneklerin fazlalığı, millî arşivlerin ihtisas kütüphanelerine sahip olmaları neredeyse "geleneksel" bir karakter kazandığını ortaya koyarken bu birim(ler)in arşiv hizmetlerinin de temel bileşenlerinden olduğunu gösterir. Birer kamu kurumu olan millî arşivler bünyesindeki bu "ihtisas kütüphaneleri", arşivin oluşturulması ile birlikte kurulup, arşivlerin belge/materyal varlığı ile doğru orantılı olarak gelişim gösteren birimlerdir. Bazıları birer "millî kütüphane" olarak görev yapmaktayken, bazıları bünyesinde kuruldukları arşivin bir birimi olarak daha çekirdek bir dermeyi yönetmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye'de merkezî bir devlet arşivinin oluşturulması, 1846'da Hazine-i Evrak ile başlamış, Cumhuriyet ile birlikte yeniden teşkilatlandırılarak Osmanlı Dönemi [Osmanlı Merkez

[1] *Örneğin, Library of Congress (LOC)'de 1643 şahıs, aile ve tüzel kişiye ait özel arşiv koleksiyonu yer almaktadır. Bunlardan 276'sı sahiplerinden ve/veya mirasçılarından bağış yoluyla sağlanmıştır. Tarama sonucu için bakınız;https://search.catalog.loc.gov/search?facets=sourceTypes%5B%5D%3DArchive%252FManuscript&option=keyword&pageNumber=1&query=Archive%20donation&recordsPerPage=25; https://findingaids.loc.gov/static/manifest.html*

Teşkilatı], Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükümetleri ve Cumhuriyet Dönemi kurumlarının arşiv belge ve kayıtlarını barındıran günümüzde Devlet Arşivleri Başkanlığı adıyla arşivcilik hizmetlerine devam eden millî arşiv haline gelmiştir. 1930'lu yıllara kadar büyük ölçüde Osmanlı merkez teşkilatının ürettiği belgeler ile Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kurumlarının resmî belge ve kayıtlarını depolama ve koruma görevini sürdüren arşiv, 1940'lı yılların başında elindeki zengin koleksiyonunu kullanma ve kullandırma çalışmalarına ağırlık vermiştir (Ünal, 2023, s. 444-479). Millî arşivimiz için oluşturulan kütüphaneden önce, kurumlar içinde oluşturulan örneklere de rastlanmaktadır. Birer ihtisas kütüphanesi olan bu örnekler, 1830'ların sonunda kurulduğu muhtemel *Babıali Tercüme Odası Kütüphanesi* ve 1911'de resmî olarak kurulan *Babıali Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Kütüphanesi*'dir. Her iki ihtisas kütüphanesi de görevleri gereği gereksinim duydukları danışma kaynaklarının yanı sıra kendi dönemlerinin tarih, edebiyat ve kültür kaynaklarından oluşan eserleri de dermesine kazandırmıştır (Balcı, 2017, s. 337-340; Dinç, 2022, s. 389). Bir kamu kurumuna bağlı idarî birim için oluşturulan bu iki ihtisas kütüphanesi, öncelikli olarak personelin günlük işlemleri için gereksinim duyduğu, "iş gereği" kullanılan bir kitaplıktan kurumun diğer birimlerinin personelince de kullanılan "özelleştirilmiş dermeleriyle" daha geniş bir kullanıcı/okuyucu kitlesine cevap veren bir yapıya dönüşmüştür. Dışarıya resmî olarak açık olmayan bu kütüphaneler, sonraki dönemlerde benzer gereksinimlerle daha geniş kullanıcı kitlesine hizmet eden ihtisas kütüphanelerinin kurulmasına örnek olmuştur.

"Arşiv kütüphanesi" ayrı bir kütüphane türü olarak literatürde çok sık yer almamasına rağmen, arşivcilik terim sözlüklerinde araştırma veya ihtisas kütüphanesi ile denk bir içerik ve anlamda yer bulmuştur (Rukancı vd., 2023, s. 18). Bu terime farklılık katan özellik, "bir arşivin içinde, arşivin türü, arşiv materyalinin özellikleri ve araştırmacılarının gereksinimlerine cevap verecek bir dermeden oluşması/oluşturulması" olarak ifade edilebilir. Arşiv kütüphanesi[2] terimi arşiv araştırma sürecinde araştırmacıya belgede/malzemede bahsedilen zaman/tarih, mekân/yer, kişi, kurum, olay/vaka ve nesne ile bilgilerin/verilerin doğrulanması, ilişkilerinin kurulabilmesi ve benzer içerikteki çalışmalarla karşılaştırılmasını sağlamak amacıyla oluşturulan bir ihtisas kütüphanesi türünü ifade etmektedir. Terimin alana ilişkin literatürde *arşiv bünyesindeki/içindeki kütüphane* veya *arşiv için kurulmuş/oluşturulmuş kütüphane* anlamları ile arşiv hizmetini destekleyen bir birimi nitelendirecek biçimde kullanılıyor olması, yeni bir arşiv terimi olarak da algılanabileceğini desteklemektedir. Bu bağlamda arşiv kütüphanesi; müzik, ekonomi, hukuk, sanat gibi geniş bir konuya özgü değil doğrudan arşiv hizmeti veren bir kurumun kütüphanesidir.

İhtisas kütüphanesi terim karşılığı olarak kütüphanenin kuruluş amacı, kime ait olduğu, derme yapısı ile ilişkili olduğu kişi ve kurumlara göre anlam kazanan bir türdür. Kuruluş amacı bağlamında ele alındığında, kütüphanenin ne için kullanılacağı belirleyici olmaktadır. Tam olarak rutinleşmemiş resmî veya özel bir işin/muamelenin/sürecin aşamalarında sınırlı sayıda kullanıcının faydalanması için geriye dönük veya güncel bilgi kaynaklarından oluşan dermeye sahip kütüphane(ler) olarak değerlendirilebilir. Mülkiyet veya sahiplik bakımından, bir özel veya tüzel kişi [şahıs, aile, şirket, dernek, vakıf, kamu kurumu/kuruluşu] için oluşturulmuş kütüphaneler olarak anlaşılmaktadır. Bu statü, kütüphanenin kişinin ilgi alanı, tüzel kişinin görev tanımı ile doğru orantılıdır. Bu aynı zamanda kütüphaneye erişim politikasını da belirleyen temel kriterdir. Kütüphanenin dermesi kişinin, grubun [mesleğin/sektörün] veya tüzel kişinin ilgili olduğu bilgi kaynağı türü, tarih, coğrafya, dil ve konu kapsamlarına göre şekillenir, bu yapı da kütüphaneyi özelleştirir. Bu bakımdan ihtisas kütüphanelerine "özel kütüphane" niteliği de eklenebilir. Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında bir ihtisas kütüphanesi; tam anlamıyla ne akademik ne ticarî ne ulusal ne de kamusal bir kütüphanedir. Sınırlı bir konu alanıyla ilgili ayrıntılı bilgi gerektiren toplumun ve/veya kullanıcıların/okuyucuların bir bölümünün talepleri doğrultusunda bilgi gereksinimlerini karşılamayı amaçlamaktadır (Pryterch, 2005, s. 655). Kapsam ve kullanıcı/okuyucu

[2] *Arşiv kütüphanesi bir kütüphane türü olarak kütüphaneciliğin temel bilgi düzenleme kuralları olan Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları (AACR2)'de "kataloglama kurallarının ihtisaslaşmış/uzmanlaşmış (specailist) ve arşiv kütüphaneleri (archival libraries) için özel olarak biçimlendirilmemiş olsalar da" ifadeleriyle refere edilmektedir. Bu bağlamda tüm kütüphanelerde bilgi kaynaklarının tanımlanması kullanılabilir biçimde düzenlendiği belirtilmiştir (Anglo-American Cataloguing Rules, 1978, s. 1; Anglo-American Cataloguing Rules, 1988, s. 1; Anglo-American Cataloguing Rules, 1998, s. 1; Pearce-Moses, 2005, s. 19).*

kitlesi bakımından konu/özel konu kütüphaneleri de konuya göre "özelleştirilmiş" dermeleri ile birer "ihtisas" kütüphanesi olarak nitelendirilebilir.

Millî arşivimiz olarak 2018'de yeniden yapılandırılan "Devlet Arşivleri Başkanlığı", hem kuruluş aşamasındaki yasal düzenlemeler hem de kurumsal ve idarî gelişim sürecinde bir "millî arşiv" kimliği kazanmıştır. Bu ismi ve statüyü almadan önce kurum içerisinde bir "ihtisas kütüphanesi"nin varlığı bilinmektedir.[3] Tam olarak ne zaman oluşturulmaya başladığı bilinmeyen Hazine-i Evrak bünyesindeki ihtisas kütüphanesine/kitaplığına, 1935 yılı başlarında büyük olasılıkla tasnif işlemlerinde kullanılmak üzere tarih ve coğrafya eserlerinin yanı sıra yabancı ülkelerdeki arşivcilik uygulamalarına ilişkin eserlerin de alınması talebi olur. Bu bağlamda kurum yöneticilerinin anılan dönemin arşivcilik yöntem ve tekniklerini takip etme isteğinde olduğu ve personelin bu gereksiniminin alana ilişkin literatür ile giderilebileceği görülebilmektedir. 1937-1942 yılları arasında "arşiv ihtisas kütüphanesi"[4] için yazma, basma kitaplar, bazı süreli yayınlar, İstanbul Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu, İstatistik Umum Müdürlüğü ile Devlet Matbaasında basılan kitaplardan birer nüshanın dermeye katılması talep edilmiştir. 1947 yılı sonunda arşiv ihtisas kütüphanesinde yerli ve yabancı 2475, 1955'de ise 3000 cilt kitap olduğu bilinmektedir (Sertoğlu, 1955, s. 88; Ünal, 2023, s. 519). 1996'da yayınlanan *Başbakanlık Dokümantasyon Daire Başkanlığı Rehberi*'nde Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi kütüphanesinde [dokümantasyon koleksiyonu] kitap, tez, mevzuat metni, afiş ve fotoğraftan oluşan 19450 bilgi kaynağı olduğu belirtilmiştir (Başbakanlık Devlet Arşivleri…, 1996, s. 3). Günümüzde faal olan Osmanlı Arşivi Kütüphanesinde 17749 kitap ve tez ile yaklaşık 2000 süreli yayın varken, Cumhuriyet Arşivi Sitesinin deposunda faaliyetlerine ara vermiş olan kütüphanede [Dokümantasyon Dairesi Koleksiyonu] 2805 süreli yayın ile 79995 monograf (kitap, rapor, tez) bulunmaktadır.

Her ne kadar ihtisas kütüphanesinin oluşuma ilişkin net bir bilgi ve kaynak yoksa da 1909'dan beri Hazine-i Evrakın ana depolarından biri ve Cumhuriyet döneminde arşiv tasnif çalışmalarının merkezi olan Cevad Paşa Kütüphanesi dermesinin farklı kurumlara gönderilmesi ile şekillenmeye başladığı söylenebilir. 1927'de Hazine-i Evrak Mümeyyizliği adını alan arşiv, tasnif işlemlerinin yönetimi ve daha fazla belgenin depolanabilmesi amacıyla kütüphane dermesi öncelikle fazla nüsha eserlerden başlayarak farklı kütüphanelere aktarılırken, bu aktarım sonucunda büyük olasılıkla binada görev yapan tasnif çalışanlarının gereksinim duyduğu çekirdek bir derme bırakılmış olma olasılığı yüksektir. Bu derme zamanla farklı fon ve koleksiyonların tasnifi çalışmaları sırasında yeni kaynaklara gereksinim duyulması ile yeniden şekillenmeye başlamış olmalıdır. 1930'lu yılların ortasında kurum yöneticilerinin yazışmalara da yansıyan talepleri bunu kanıtlamaktadır. Buradan depo ve tasnif işlerinin yönetimi için kullanılmak üzere yenilenen kütüphanenin dermesinden bazı eserlerin arşiv ihtisas kütüphanesinin ilk dermesini oluşturduğu sonucu çıkarılabilir.

Cumhuriyet dönemindeki yeni teşkilat yapısı açısından bakıldığında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (DAGM)nün kuruluşuna kadarki süreçte kurumda bir arşiv ihtisas kütüphanesinin varlığı açıktır. Arşivde yer alacak kütüphane -kitaplık- Avrupa'da dönemin modern arşiv binalarındaki örnekleri gibi 1977'de inşaatına başlanan arşiv sitesinin planlarda *Genel Tesisler* arasında yer almıştır. Buna ek olarak binada hizmet alanları arasında "konsültasyon ve transkripsiyon

[3] *Mülga 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun 10/a fıkrasında kurumun görevleri arasında bu sıfatı vurgulayan "Millî arşiv politikasının esaslarım belirlemek, bu esasların uygulanmasını takip etmek ve denetlemek" yer almaktadır. İlk olarak Nisan 2006'da TBMM'ye iletilen, 22.5.2007'de TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nca kabul edilen ancak Genel Kurul'da görüşülemeyen 'Millî Arşiv Kanun Tasarısı'nda kurumun adı "Devlet Arşivleri [Genel Müdürlüğü]" olarak ifade edilmiştir. Anılan tasarıda Genel Müdürlüğün Dokümantasyon ve Yayın Daire Başkanlığı'nın görevleri arasında "Kütüphane veya dokümantasyon merkezi kurmak, yayın ve materyallerin ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşların kullanımına sunulması amacıyla sistem oluşturmak" ve "Yurt içinde ve yurt dışında arşivcilik konusundaki yayınları temin ederek bir ihtisas kütüphanesi oluşturmak" da yer almaktadır. Tasarının bazı metinlerinde "Millî Arşiv Kurumu" ifadesi kullanılmıştır. Bu kurumun Dış İlişkiler, Tanıtım ve Yayın Dairesi Başkanlığının görevleri arasında "Yurt içinde ve yurt dışında arşivcilik konusundaki yayınları temin ederek bir ihtisas kütüphanesi oluşturmak" yer almaktadır. Bu görev aynı ifadelerle 2018'de yürürlüğe giren Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde (11 Sayılı) yine aynı daire başkanlığına verilmiştir (Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun, 1984; Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018; Millî Arşiv Kanunu Tasarısı, 2006; Millî Arşiv Kanunu Tasarısı, 2007).*

[4] *Arşiv Umum Müdürlüğü Kütüphanesi.*

müdürlüğü ve kitaplığı"nın da planlandığı görülmektedir (Devlet Arşiv Sitesi, 1977, s. iv, 7-9, 19, 20, 22, 27).

1984'te kurulan DAGM bünyesindeki iki temel fon grubundan oluşan Osmanlı Devleti merkez teşkilatı ve Cumhuriyet Dönemi kurumlarına ait belgelerin bulunduğu depolar, İstanbul ve Ankara olmak üzere ayrılmış ve idarî yapı buna göre oluşturulmuştur. DAGM'nin 1992'den itibaren yayınlamaya başladığı kurumun idarî yapısını, fon ve koleksiyonlarını, araştırma hizmetlerini, arşiv işlemlerini ve yayınlarını tanıttığı rehberlere göre İstanbul'daki Sultanahmet hizmet binasında, "[Başbakanlık] Osmanlı Arşivi Kütüphanesinin[5]" var olduğu, kitap ve süreli yayın koleksiyonlarının bulunduğu ifade edilmektedir (Osmanlı Arşivi Rehberi, 1992, s. 446-447; Osmanlı Arşivi Rehberi, 2000, s. 401, 478, Osmanlı Arşivi Rehberi, 2010, s. 456). Arşiv kütüphanesinin farklı depolardan oluşan, zaman içerisinde özel olarak tasarlanmış müstakil bir siteye sahip olan devlet arşivinin "çekirdeğinde" var olduğu, günümüzde de kısmen kullanımda olduğu incelenen belgeler ve devlet yayınlarından[6] da anlaşılabilmektedir. DAGM'nin Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığındaki kütüphane ise projelerindeki mekânda yer alırken 1996'da 2. baskı olarak yayınlanan rehberde[7] Araştırma Hizmetleri Şube Müdürlüğü altında hizmet vermektedir. Kütüphanenin "arşiv malzemesini tetkik eden araştırmacıların çalışmalarını desteklemek maksadıyla teşkil edilmiş" olduğu bilgisi yer almaktadır. Kütüphane koleksiyonunda ansiklopedi, bibliyografya, sözlük, yıllık vb. danışma kaynakları ile öncelikle arşivcilik konusunda olmak üzere kültürel, iktisadi, idari, edebi, tarihi vb. konularda kaynak kitaplar ve gazete, dergi gibi süreli yayınlara da yer verilmektedir. Ancak rehberde bu birim doğrudan "kütüphane" olarak değil, "Dokümantasyon Daire Başkanlığı Koleksiyonu" olarak kullanılmıştır (Başbakanlık Devlet Arşivleri…, 1996, s. 181).

Millî arşivlerdeki kütüphanelere/kitaplıklara ilişkin değerlendirmelerde öne çıkan diğer bir gereksinim de dokümantasyon merkezleridir. Kütüphaneler gibi anılan arşivlerle aynı yerleşkede herkese açık alanlar arasında yer verilen bu birimler, basılı ve/veya çoğaltılmış gri yayın, devlet yayınları [mevzuat metinleri, raporlar, planlar, basılı idarî dokümanlar vb.] ve kurum yayınlarının organize edilerek kurum içi kullanıma sunulduğu aynı zamanda yayın faaliyetlerinin de [bülten, dergi, broşür, rehber, danışma kaynakları, araştırma araçları vb.] yapıldığı birimler olarak kurulmuşlardır. Temel dermesi monograflar ve danışma kaynakları olmasa da özellikle kurum personeli kısmen de kullanıcı gereksinimleri uyarınca dermesine bu kaynakları da ekleyebilmektedir. Dokümantasyon merkezlerinin temel amacı[8], kurumsal yönetimce gereksinim duyulan bilgi kaynaklarının ilgili kurumlarla iletişim ile sağlanması, dokümantasyon metot ve tekniklerine göre kataloglanması, özetlenmesi ve dağıtımının yapılarak idarî bilgi hizmeti vermektir. Arşivler[9] açısından bakıldığında bu birimlerin varlığı temel arşivcilik işlemleri olan düzenleme, özetleme, tanımlama, depolama gibi süreçlerde gereksinim duyulan bilgi kaynaklarının sağlanması ve bu işlemler sonucunda elde edilen veriler/bilgiler yardımıyla kurum içi ve dışı kullanıma açılabilecek araştırma araçlarının (finding aids) hazırlanması ve dağıtımında da belirleyicidir. Millî arşivlerde idarî bir birim olarak veya araştırma hizmetleri için kurulmuş olan dokümantasyon merkezlerinin bilgi kaynağı varlığı düşünüldüğünde zaman içerisinde arşiv ihtisas kütüphanesi oluşturacak nitelik ve niceliğe erişebileceği ön görülebilir. Öyle ki bu birimlerin arşiv ihtisas kütüphanelerinin oluşturulmasında bir çıkış noktası olabileceği veya iki ayrı birim olarak araştırma hizmetlerinin geliştirilmesinde verimli olabilecekleri söylenebilir.

---

[5] Cevad Paşa Kütüphanesi'nin tasnif işlerinde kullanılan dermesinin yanı sıra Hariciye Nezareti Kütüphanesi'nden gelen yazma eserlerinde de arasında yer aldığı bazı eserlerin bu kütüphanenin oluşumunda katkısı olmuştur [y.n.]. 2017 tarihli rehberde kütüphaneden bahsedilmemektedir.

[6] Kurumsal amaçlarla devlet yönetimine ilişkin oluşturulan, ulusal güvenlik nedeniyle özel olarak sınıflanmış sınırlı kullanımı olan resmi yayınlar (Rukancı vd., 2023, s. 22).

[7] 1994'te yayınlanan ilk baskıda kütüphaneden [koleksiyon] bahsedilmemektedir.

[8] Tanım ve kapsam için bakınız (Bkz. Levine-Clark ve Carter, 2013, s. 149; Pearce-Moses, 2005, s. 130; Prytherch, 2005, s. 223; Reitz, 2004, s. 217).

[9] Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü bünyesinde 1988'de kurulan Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın görevleri ve dokümantasyon merkezinde bulunan materyal için bakınız (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1994, s. 1–6; 1996, s. 3–6).

2. Literatür Değerlendirmesi[10]

Türkiye'de arşiv kütüphanesine ilişkin görüş ve değerlendirmelerin yer aldığı yayınların büyük bölümü -özellikle DAGM'nin kuruluşundan itibaren (1984)- çeşitli ülkelerdeki arşiv yönetimi ve hizmetlerine yönelik çalışmaların çevirilerinden, meslekî eğitime yönelik düzenlenen toplantı ve seminerlere ilişkin konuların toplandığı/derlendiği yayınlardan oluşmaktadır. Bu görüş ve değerlendirmeleri, genel hatlarıyla iki temel başlık altında toplamak mümkündür;

- **a.** arşiv [arşiv binası] planı/bölümleri ve çalışma alanları (Akozan, 1985, s. 264; Aşçı, 1996, s. 1–4; Devlet arşiv sitesi, 1977, s. 7–9, 19, 20, 22, 27),
- **b.** araştırma[cı] hizmetleri.

Millî arşiv kütüphanelerine genelde arşivleri tüm yönleri ile ele almaya çalışan meslekî yayınlarda değinilmektedir. Buna ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı bölümlerde arşivlerde yer alan bu bölüm/mekân, "kütüphane", "kitaplık", "ihtisas kütüphanesi" ve/veya "danışma kütüphanesi" olarak adlandırılmakta ve arşivlerdeki gerekliliğinden bahsedilmektedir. Alanın önemli çalışmalarından biri olarak kabul gören Theodore R. Schellenberg'in (1965, 1993) *Arşiv İdaresi (Management of Archives)*nde "arşiv kütüphanesi"ne dair bir görüş veya değerlendirme yoktur.

Arşivin bölümleri ve çalışma alanları **(a)** başlığı altında Duchein *Arşiv Binaları ve Teçhizatı*'nda (1974, s. 82-84) "Herkese Açık Olan Yerler" arasında okuyucuların sıklıkla kullandıkları kaynakların yer alacağı "el altında bulundurulacak kitaplık" ve "tarih kitaplığı" birimlerini sıralamakta, Binark, *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri*'nde (1980, s. 143-144) arşiv binaları ve mimari özellikleri arasında planda yer alması gereken bölümler arasında kütüphaneyi de saymaktadır. Erişti ise*, III. Kurumlararası Arşiv Hizmetleri Semineri Ders Notları*'nda (1993, s. 76-77) arşiv binalarının genel planı içerisinde kütüphanenin de yer alması gerektiğini belirtmektedir.

Araştırma hizmetleri açısından **(b)** ise Jenkinson, *A Manual for Archival Administration* (1937, s. 198) başlıklı çalışmasında arşivci ve kullanıcının bir kütüphaneye gereksinim duyacağını, bu nedenle başta temel danışma kaynaklarının (reference books/sources) yer alacağı bir kütüphanenin arşiv planlamasında yer alması gerektiğini söylemektedir. Sertoğlu, *Muhteva Bakımından Başvekalet Arşivi*nde (1955, s. 88) araştırmacıların çalışmalarında faydalanabilmeleri için ayrı bir salonda çoğu tarih, coğrafya, biyografi, bibliyografya, sözlük ve ansiklopedi türünden 3000 ciltlik bir kütüphane olduğundan bahseder. Duchein, *Arşiv Binaları ve Teçhizatı*nda (1974, s. 83-84) kütüphanenin arşiv planlarında yer alması gerektiğinin yanı sıra danışma kaynaklarının, araştırma araçlarının ve katalogların da yer alacağı ve okuma salonuna açılan/bağlı bir kütüphanenin araştırma hizmetleri bakımından önemini vurgular. Binark, *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri*nde (1980, s. 94-95) kütüphaneyi arşiv binası bölümleri arasında saydıktan sonra arşivlerin fonlarını tamamlayan arşiv kütüphaneleri kurmaları gerektiğine, arşiv türüne göre bu kütüphanelerin dermelerinde farklılıklar olabileceğine ve dermede yer alacak temel kaynakların hangileri olması gerektiğine değinir. Alpkan, *Geleceğin Rehberi Arşiv ve Arşivcilik*te (1985, s. 121, 195, 202-203) her ne kadar "*Arşiv Binası Planı*" başlığı altında Duchein'in görüşüne paralel olarak araştırma hizmetlerinin sürdürüldüğü ve araştırmacıların okuma salonlarında çalışmalarına yardımcı olacak danışma kaynaklarına gereksinim duyduklarından bunlardan oluşan bir kitaplığa gereksinim olacağını belirtir. Cunbur, "*Millî Kütüphane ve Arşiv Malzemesi"* başlıklı bildirisinde (1985, s. 149) arşivlerin fonlarını düzenleme ve kullanıma açma sürecinde bünyelerinde bir "ihtisas kütüphanesi" ve "dokümantasyon merkezi" oluşturma durumunda kaldıklarını ifade eder. Cook, *An Introduction to Archival Automation: A RAMP Study with Guidelines* (1986, s. 1-2) başlıklı çalışmasında kütüphaneden "kütüphanedeki bilgi kaynakları -kütüphane malzemesi-" olarak bahsederken arşiv malzemesinin incelenmesinde kütüphane ve dokümantasyon merkezlerindeki kaynaklardan da yararlanma gerekliliğini ön plana çıkarır. Tola, *"Tasnif Edilen Evrakın Araştırmacılar Tarafından Kullanılması ve Araştırma Hizmetlerinin Çalışma Sistemi"* (1993, s. 174, 177) başlıklı bölümünde kütüphaneyi, araştırma hizmetleri şubesi bünyesinde hizmet veren bir birim/servis olarak ele alırken arşivin bu birimi bir "ihtisas kütüphanesi" olarak niteler. Keskin, "*Arşiv Kanunlarının Karakteristik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme"* (2013, s. 21) başlıklı çalışmasında millî arşiv kütüphanelerinde arşiv araştırmacılarının ihtiyaç duyacağı resmî yayın ve diğer kaynakların

[10] *Kurumun farklı isimler ile faaliyetlerini sürdürdüğü dönemlerine ait rehberlerden Giriş bölümünde faydalanılmıştır.*

bulunmasının önemine değinir. Bu doğrultuda derleme kanunuyla[11] sağlanan ve arşiv materyalinden üretilen yayınların millî arşiv kütüphanesi koleksiyonuna dâhil edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Ünal, *Arşivciliğimizin Yüz Yılı 1846-1946'da* (2023, s. 519-521) arşiv belgelerine dayalı olarak 1935'ten itibaren Hazine-i Evrak ihtisas kütüphanesi oluşturulması için girişimlerde bulunulduğuna değinirken, kütüphane için daha çok tarih ve eski coğrafya üzerine belli başlı eserlerin yanı sıra arşivcilikle ilgili yabancı dillerde yayınlanmış temel eserlerle yabancı ülkelerde uygulanan arşivcilik usullerine ilişkin küçük bir meslekî ihtisas kütüphanesi oluşturulması gerektiğini, bunun özellikle tasnif heyetinde çalışanların ve araştırmaya gelenlerin ihtiyacını karşılayacağını ifade etmiştir.

Literatürde arşiv kütüphanelerine ilişkin sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Arşiv kütüphaneleri, araştırmacıların gereksinim duyduğu bilgi kaynaklarına erişimlerini sağlamada/desteklemekte/kolaylaştırmakta büyük öneme sahiptir. Millî arşivlerin, arşiv araştırmalarını desteklemek doğrultusunda "bilgi hizmetlerinin sürdürülebilirliği ve yeterliği" bakımından arşiv kütüphanesine sahip olması gerekmektedir. T.C. Cumhurbaşkanlığı DAB'ın şu anda hizmet verdiği iki yerleşkesinde İstanbul'daki Osmanlı Arşiv Sitesindeki kütüphane faal olup, Ankara arşiv sitesindeki kütüphane/koleksiyon durağandır. Bu doğrultuda, millî arşiv kütüphanesinin öneminin ve sahip olması gereken niteliklerinin her iki sitedeki kütüphaneler açısından ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu çalışma ile arşiv kütüphanelerinin derme özellikleri bakımından taşıması gereken nitelikler ve verilen hizmetlerin neler olabileceği vurgulanarak, arşiv ihtisas kütüphanelerinin millî arşivlerdeki hizmetlerin bütüncül olarak verilmesindeki önemine değinilecektir.

3. Arşiv ve Kütüphanesi İlişkisi

Arşiv kütüphaneleri, bağlı bulundukları arşivin belgelerinin kapsamı ve araştırma alanlarına ilişkin kaynaklarından oluşan ihtisas kütüphaneleridir. Bu doğrultuda, barındırdıkları arşiv fon ve koleksiyonlarının araştırılmasında/kullanılmasında kolaylık sağlayacak kaynakları barındırmalıdır. Bu kaynaklar, arşiv materyallerine ilişkin çeşitli türde yayın ve danışma kaynaklarından oluşmalıdır. Arşiv kütüphanelerinin koleksiyonuna dâhil edilecek kaynakların konu ve türlerinin, arşiv hizmet politikası ve koleksiyon geliştirme politikası doğrultusunda belirlenmesi gerekir.

Zengin koleksiyon ve hizmetleriyle öne çıkan İngiltere (National Archives' Reference Library), Almanya (Das Bundesarchiv), Amerika (National Archives and Records Administration (NARA)), Fransa (Archives Nationales) ve Kanada (Library and Archives Canada (LAC))'nın millî arşiv kütüphaneleri incelendiğinde, birbirinden farklı teşkilat yapısına sahip oldukları görülmekte, kütüphanelerin bir kısmı ise aynı zamanda millî kütüphane niteliği taşımaktadır. Çalışmanın kapsamı doğrultusunda kütüphaneler arşiv kütüphanesi nitelikleri bakımından incelendiğinde şu ortak niteliklere sahip oldukları görülmektedir:

- Kuruluş ve işleyişleri (koleksiyon, hizmet vb.) politikalarla yasal dayanağa sahiptir.
- Koleksiyonları, arşiv belgesine/materyaline dayanan/ilişkin yayınlar ve araştırmacılara kolaylık sağlayacak danışma kaynaklarından oluşmaktadır.
- Kaynak türleri, bibliyografyalar, danışma kaynakları, elektronik kaynaklar/veri tabanları, basılı/elektronik kitaplar, basılı/elektronik süreli yayınlar, görsel-işitsel materyaller, harita ve planlar, mikrofilmler, mikrofişler ve süreli yayınlar koleksiyon ve arşiv yapısına göre değişiklik göstermektedir.
- Koleksiyonlarını mümkün olduğunca dijitalleştirerek korumakta ve erişim kolaylığı sağlamaktadırlar.
- Arşiv araştırmasının nasıl yapılacağına, araştırma konularına ilişkin kaynaklara ve diğer bilgi merkezlerine ilişkin bilgi içeren kapsamlı araştırma rehberleri oluşturmaktadırlar.

Her ülkenin millî arşiv kütüphanesinin yapısı, millî arşivin tarihi, hiyerarşik yapısı, yasal dayanağı ve bütçesi doğrultusunda şekillenmektedir. Örneğin, LAC bütünleşik bir yapıdadır. Bu yönüyle diğer millî arşivlerden ayrılmaktadır. LAC, derleme yöntemiyle Kanada hakkında Kanadalılar tarafından yayınlanmış kitap, dergi, görsel-işitsel materyal gibi kaynaklardan 2 kopyayı koleksiyonuna dâhil etmektedir (Library and Archives Canada, 2025b). Türkiye'de çalışma kapsamında örnek verilen

[11] *(Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu, 2012)*

ülkelerin arşiv kütüphanelerine benzer bir millî arşiv kütüphanesi bileşenleri göz önüne alındığında tam anlamıyla faal değildir.

DAB arşiv materyali bakımından, kültürel mirasımızın ortaya çıkarılması, korunması ve gelecek nesillere aktarılması amaçları doğrultusunda, arşivcilik anlayışını geliştirme ve bilgiye erişimi kolaylaştırma hedefleriyle hizmetlerini sürdürmekte ve geliştirmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı…, 2024a). Millî arşiv kütüphaneleri, millî arşivlerin kullanımını etkin hale getirmek, araştırmacıların bilgiye erişimlerini kolaylaştırmak ve millî arşivin uluslararası görünürlüğünün sağlanması açısından bir gerekliliktir. Türkiye'de millî arşiv kütüphanesinin kurulması, millî arşiv koleksiyonunun etkin kullanımının sağlanması ve Türkiye'deki akademik araştırmaların niteliğinin artması bakımından büyük önem arz etmektedir.

4. Millî Arşiv Kütüphanesi Oluşumu

Çalışma kapsamında, Türkiye'de millî arşiv kütüphanesinin oluşturulması için kurumsal yapı ve gerekliliklere değinilmiştir. Bir kütüphanenin kurulması için öncelikle kütüphaneyi oluşturan temel unsurların sınır, yapı ve işleyişinin belirlenmesi gerekir. Millî arşiv kütüphanesinin kurulması için gerekli unsurlar genel olarak şu şekilde nitelenebilir:

- Millî arşiv kütüphanesinin potansiyel kullanıcıları, millî arşiv fon ve koleksiyonlarına ilişkin araştırma yapan kullanıcılardan oluşmaktadır.
- Millî arşiv kütüphanesi koleksiyonu, arşiv fon ve koleksiyonlarına ilişkin araştırmaları destekleyici içerik ve türde kaynaklardan oluşmalıdır.
- Millî arşiv kütüphanesi bütçe ödeneği arşivin bağlı olduğu kurumlara veya özerkliğine göre değişkenlik gösterebilir. Arşiv kütüphanesine ayrılacak bütçe ödeneğinin, kütüphanenin koleksiyon, hizmet, personel, bina ve diğer giderleri doğrultusunda belirlenmesi gerekir.
- Kullanıcıların kütüphane materyalinin bibliyografik bilgilerine ve düzenlemeler uyarınca uygun olan materyale uzaktan erişim sağlayabilmesi gerekir.
- Millî arşiv kütüphanesinin kullanıcıların kolaylıkla ulaşım sağlayabilecekleri mesafede ve konumda [bina/yerleşke içi] olması gerekir.
- Millî arşiv kütüphanesi personeli, üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi bölümü mezunu kütüphaneci ve arşivciler ile millî arşiv materyaline hâkim uzmanlardan oluşmalıdır.

Millî arşiv kütüphanesinin oluşumunda, millî arşivin kuruluşunda olduğu gibi meslek mensuplarının iş birliği içerisinde çalışması gerekmektedir. Millî arşiv kütüphaneleri geleneksel türlerden farklı olarak, bir ihtisas kütüphanesi olmaları nedeniyle alan uzmanlığı gerektirmektedir. Arşivlerin kuruluşunda arşivci ve kütüphaneciler, arşiv işlemlerinin (tasnif, özetleme, kataloglama, dizinleme, araştırma araçlarının hazırlanması, araştırma hizmetlerinin planlanması vb.) planlanması ve gerçekleştirilmesinde beraber çalışmışlardır. Millî arşiv kütüphanesinde görev alacak olan kütüphanecilerin her ne kadar mesleki bilgi ve tecrübeye sahip olsalar da alana özgü hizmet içi eğitim almaları gerekmektedir. Bunun sağlanması için kütüphanecilerin, millî arşiv fon ve koleksiyonları hakkında bilgi sahibi olmaları, arşivin uzman personeliyle iletişim ve iş birliği içinde olmaları gerekmektedir.

4.1. Millî Arşiv Kütüphanesi Yönergesi

Millî arşiv kütüphanesinin, kullanıcı profili, koleksiyon geliştirme politikası, hizmetleri ve işleyişinin bir yasal dayanağı olmalıdır. Oluşturulacak yasal dayanak ile koleksiyonun kütüphanenin ihtisas alanına özgü kaynaklardan oluşması, kaynak sağlama usul ve esaslarının belirlenmesi, verilecek hizmetlerin prosedürleri ve kütüphaneden yararlanabilecek kişilerin belirlenmesi sağlanmalıdır. Gerekli yasal dayanağın oluşturulmasında, millî arşivin örgüt kültürüne ve koleksiyonuna hâkim, idareci, kütüphaneci ve alan/konu uzmanlarının katılımı önemlidir. Millî arşiv kütüphanesi yönergesinde:

- Kaynak sağlama prosedür ve kriterleri (satın alma, bağış, kiralama, değişim, abonelik),
- Kütüphane koleksiyonuna millî arşiv fon ve/veya koleksiyonlarına ilişkin kaynakların (monograf, süreli yayın, harita, kitap dışı materyal) sağlanması,

- Millî arşiv fon ve/veya koleksiyonlarına ilişkin devlet yayınlarının ve gri yayınların[12] sağlanması,
- Kütüphane koleksiyonuna dahil edilebilecek danışma kaynaklarının sağlanması,
- Koleksiyonda yer alması gereken materyalin değerlendirilmesi (tasfiye [discard], hibe, değişim vb.),
- Kütüphaneden yararlanma esas ve usulleri,
- Elektronik kaynak seçme ve değerlendirme kriterleri,
- Kurul ve komisyonların oluşum ve çalışma prensibi,
- Dış paydaşlarla (kaynak sağlayıcılarla) ilişkilerin kural ve prensiplerinin (protokol, kaynak paylaşımı, abonelik vb.) belirtilmiş olması gerekir.

4.2. Millî Arşiv Kütüphanesi Koleksiyonu

Millî arşiv kütüphanesi koleksiyonu, bağlı bulunulan arşivin fon ve koleksiyonlarına ilişkin araştırmaları destekleyici içerik ve türde kaynaklardan oluşmalıdır. Arşiv kütüphanelerinin koleksiyonu, kütüphanenin kuruluş amacı, idarî teşkilatı (merkezî/dağıtık), millî arşivin fon ve koleksiyonları, kimlerden hangi kurumlardan ne tür belge/materyal sağladığı ve kullanıcı profili doğrultusunda şekillenmektedir. Bu nedenle her millî arşiv kütüphanesinin kaynak türü ve kapsamı farklılık gösterebilir.

Kütüphanelerin teşkilat yapısı doğrultusunda arşiv kütüphanesi koleksiyonu çeşitlilik göstermektedir. Millî arşiv kütüphanelerinin bazıları aynı zamanda millî kütüphane olarak görev yapmaktadır. Bu sebeple geleneksel arşiv kütüphanesi koleksiyonlarından farklı tür ve kapsamda materyali içermektedir. Bazı arşiv kütüphaneleri, DAB'da bireysel ve kurumsal başvurulara açık seriler olarak bulunanlarda olduğu gibi vatandaşlık (vatandaşlığa alma-çıkarma), mülkiyet (tapu-vakıf) ve göç etme ve iskân edilme ile ilgili belge fon ve kayıtları da içermektedir. Örneğin, LAC vatandaşlık, nüfus sayımları, göç kayıtları benzeri kaynaklara erişim sağlamaktadır (Library and Archives Canada, 2025a).

Millî arşiv koleksiyonunun kaynak türü, kütüphanenin görev tanımı, idarî teşkilatı, koleksiyon kapsamı ve kullanıcılarının bilgi kaynağı kullanım şekli/ihtiyacı doğrultusunda şekillenmektedir. Çalışma kapsamında incelenen, millî arşiv kütüphanelerinin koleksiyonlarında çeşitli türde kaynakları barındırdıkları görülmektedir:

Tablo 1

Millî Arşiv Kütüphaneleri Kaynak Türleri

Süreli Yayınlar	Fotoğraf, negatif ve slaytlar
Dijital koleksiyon (Dijitalleştirilmiş materyaller)	Harita, plan ve mimari çizimler
El Yazmaları	Nüfus sayım kayıtları
Elektronik kaynaklar	Gravürler
Bibliyografyalar	Madalyalar
Gazeteler	Notalar
Filmler	Poster, Afiş ve Broşürler
Ses ve video kaydı	Sanat eserleri
	Sikkeler

Kaynak: (National Archives' Reference Library, 2025; Das Bundesarchiv, 2025; The National Archives, 2025; BnF, 2025; Government of Canada, 2025)

Millî arşiv kütüphanesinin koleksiyonu, arşiv materyalinden üretilmiş ya da arşiv materyaline ilişkin eserleri, danışma kaynaklarını ve diğer özel koleksiyonları kapsamalıdır. Kütüphanenin kaynak seçim kriterleri, millî arşivin fon ve koleksiyonları, dönemlik raporlar, kullanıcı istatistikleri ve talepleri

[12] *Sınırlı sayıda üretilen, genellikle baskı dışı yöntemlerle çoğaltılan ve geleneksel ticari yayın kanallarıyla yayınlanmaması dolayısıyla bibliyografik denetimi zor olan rapor, tez, bilimsel toplantı bildirileri, ayrı baskı benzeri sınırlı sayıda üretilen yayınlardır (Rukancı vd., 2023).*

doğrultusunda tespit edilen arşiv araştırmacılarının yoğunluklu araştırma konularını kapsayan kaynaklar ve alana hâkim kütüphanecilerin yapacağı konu araştırmaları doğrultusunda geliştirilmelidir.

Millî arşiv kütüphanesi, ihtisas alanına giren kaynakların gerek konu gerekse sayı/cilt açısından koleksiyon bütünlüğünü sağlamalıdır. Kütüphanenin, süreli yayın koleksiyonunda koleksiyon bütünlüğünün sağlanması, araştırmacıların bir başka bilgi merkezine gitmeye ihtiyaç duymadan araştırmalarını yürütmesine olanak tanımalıdır. Basılı süreli yayın koleksiyonunda mümkünse eksik sayı/cilt bulunmamalıdır. Bu doğrultuda, basılı formatta sağlanamayan kaynakların diğer kurum/kuruşlarda bulunan nüshalardan dijitalleştirilerek koleksiyona dâhil edilmesi sağlanmalıdır. Dijitalleştirilerek sağlanan süreli yayın nüshalarında telifi devam eden kaynaklar bulunması halinde yalnızca kurum içinde kullanıma sunulmalıdır. Bu kaynakların kullanımında, veri güvenliği için gereken önlemler alınmalıdır. Bu doğrultuda, kaynakların kullanılacağı bilgisayar sayısı sınırlı tutulmalı, intranet ağı kullanılmalı ve harici bellek benzeri araçların kullanımına ilişkin önlemler alınmalıdır. Koleksiyon bütünlüğünün sağlanması adına gerçekleştirilecek bu iş sürecinin kapsam, sınırlılık ve güvenliği kütüphane yönergesiyle belirlenmelidir.

Millî arşiv kütüphanesi, arşiv fon ve koleksiyonlarına ilişkin danışma kaynağı türündeki elektronik kaynakları da koleksiyonuna dâhil etmelidir. Elektronik kaynakların seçim ve değerlendirme süreci kütüphaneciler tarafından, kaynakların koleksiyona uygunlukları ve kullanıcıların gereksinimleri doğrultusunda yürütülmelidir. Bu bağlamda,

- Millî arşiv fon ve koleksiyonlarına ilişkin konu, kişi ve dönemi kapsayan elektronik kaynaklar (e-kitap, gazete, süreli yayın, görsel-işitsel kaynaklar, arşiv kaynakları),
- Millî arşiv fon ve koleksiyonlarında bulunan belgelerden/materyalden üretilen elektronik kaynaklar,
- Araştırmacıların kullanımına sunulacak elektronik danışma kaynakları,
- Millî arşiv ve arşiv kütüphanesi uzmanlarına yönelik mesleki yayınlar/elektronik kaynaklar,
- Açık erişimli elektronik kaynaklar seçilerek koleksiyona dâhil edilebilir.

4.3. Millî Arşiv Kütüphanesi Hizmetleri

Arşivde yapılan araştırmaları destekleme amacı olan millî arşiv kütüphanesinin hizmetlerinin bu temel amaç doğrultusunda geliştirmesi gerekir. Bu doğrultuda araştırmacıları bilgilendirici alana özgü rehberlerin oluşturulması ve elektronik ortamda verilen hizmetlerin kütüphane materyalini de kapsayacak biçimde genişletilmesi uygun olacaktır.

Millî arşiv kütüphanesi materyalinin katalog kayıtlarının, detaylı teknik okuma ile yapılması gerekmektedir. Kütüphane materyaline ilişkin, içindekiler, özet, arşiv kaynağı, çeviri eserler için orijinal kaynak künyesi vb. veri girişinin detaylı biçimde girilmesi kullanıcıların arama sonuçlarına hızlı ve etkin bir biçimde erişmelerini sağlayacaktır. Kütüphanenin bibliyografik kayıtlarında tutarlılığın sağlanması için ilk olarak yazar otorite dizinlerinin oluşturulması veya buna ilişkin site/veri tabanı vb. yararlanılması, kayıtlarda standardın sağlanması ve farklı biçimde girişlerle de erişimin sağlanmasını mümkün kılar. Arşiv araştırmacılarının kaynaklara erişimde doğal dille sorgulama yapma eğilimi bulunmaktadır (Anameriç, 2019, s. 26; Koç ve Atılgan, 2021, s. 5). Bu sebeple, millî arşiv kütüphanesinde kullanılacak olan konu ve kavramsal dizinler arşivsel tanımlamalarla[13] uyumlu olarak geliştirilmelidir. Millî arşiv kütüphanesinin millî arşiv kayıtlarıyla uyumlu otorite dizini ve konu başlıkları kullanması önemlidir. Tanımlamaların uyumlu olması, araştırmacılarının arşiv/kütüphane kaynaklarına erişimini kolaylaştırmada büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda kullanılacak otorite ve konu başlıkları, arşiv kütüphanecileri ve arşiv uzmanlarının iş birliğiyle, arşiv materyalinin analiz edilmesiyle geliştirilmesi gerekir. Arşiv ve kütüphane materyallerinin kayıtlarında kullanılacak otorite dizini ve konu başlıkları listeleri, kütüphanenin web sayfasında kullanıcılarla paylaşılmalıdır.

Arşiv materyalinin nitelemesi ve kategorizasyonu, bilgi ve belge mezunu arşivcilerin aktif katılımıyla özetleme ve kavramsal dizinler kullanılarak yapılmalıdır. Örneğin, Cumhuriyet arşivi fonlarındaki materyalin nitelenmesinde standartlaşmanın sağlanması için Standart Dosya Planı (SDP) ile uyumlu kavramsal dizin, otorite dizin, kurum/kuruluş adı ve konu dizinleri oluşturulmalıdır (Anameriç, 2019, s.

[13] *Arşiv fon/belgelerinin, arşivcilik standartlarıyla uyumlu olarak analiz edilerek özelliklerinin belirlenmesi ve ilgili üst veri alanlarının kullanılarak açıklanması iş sürecine ait bilgiler için bakınız (Rukancı vd., 2023).*

22). Millî arşiv ve kütüphanesinin koleksiyonları arasındaki ilişkilendirmenin sağlanması için oluşturulacak dizinlere ihtiyaç vardır. Sağlıklı veri ilişkilendirmesi için meslekten kütüphaneci ve arşivciler ile alan uzmanlarının iş birliği yürütmesi gerekir. Millî arşiv ile arşiv kütüphanesinin koleksiyonları birbiriyle ilişkilendirilecek biçimde kullanıma sunulmalıdır. Bu doğrultuda, millî arşiv kütüphanesi koleksiyonundaki bir yayının künyesinde ilgili arşiv materyaline yönlendirme yapılmalıdır. Aynı şekilde arşiv kaydında da arşiv kütüphanesi koleksiyonundaki ilgili kaynaklara ilişkin bilgi sunulmalıdır.

4.4. Ödünç Verme Hizmeti

Kütüphane koleksiyonunda bulunan materyallerin kütüphane veya araştırma salonunda her an erişilebilir olması, temel hizmet ilkesi olmalıdır. Bu ilkenin sağlanması ve koleksiyondaki materyallerin korunması adına kurum dışına kaynak ödünç verilmemesi gerekir. Ödünç verme hizmetinden yalnızca millî arşiv ve kütüphanesinin personeli ve araştırmacıları yararlanabilmelidir. Ödünç verilen kaynakların yalnızca kurum içerisinde kullanılması sağlanmalı ve bir başka kullanıcının ihtiyaç duyması halinde, ödünç verilen kaynakların geri çağırılması sağlanmalıdır. Arşiv kütüphanesinin, kurum dışına ödünç verme hizmetinin olmaması sebebiyle, kullanıcıların telif hakları ve kütüphanenin belirleyeceği sınırlamalar kapsamında fotokopi ve tarayıcı cihazları kullanıma sunulmalıdır.

4.5. Dijitalleştirme ve Restorasyon Birimi

Millî arşiv kütüphanesinde, kaynakları korumak ve kullanıcıların erişimini kolaylaştırmak adına dijitalleştirme ve restorasyon birimi oluşturulmalıdır. Telifi olmayan nadir eser ve yıpranma payı yüksek materyaller kütüphane tarafından dijitalleştirilerek kullanıma sunulmalıdır. Ancak dijitalleştirme işleminden önce yıpranmış ve/veya yıpranma payı olan kaynakların, gerekiyorsa tamir/restorasyon işlemlerinin tamamlanması gerekir.

Dünyadaki örneklere bakıldığında dijitalleştirilmiş kaynaklardan oluşan özel koleksiyonların kullanıma sunulduğu görülmektedir. Dünyada dijitalleştirilmiş kaynakları kullanıma sunan kütüphaneler içerisinde Fransız Millî Kütüphanesi (Bibliothèque Nationale de France) öne çıkmaktadır. Kütüphane ve ortaklarının dijitalleştirilmiş kaynaklarının kaynakla özel koleksiyonlar ve dijital kütüphane olarak kullanıma sunulmaktadır. GALLICA dijital kütüphanesi, dijitalleştirilmiş kitap, el yazması, süreli yayın vb. kaynakları barındırmaktadır (Bibliothèque Nationale de France, 2025a). Fransa Millî Kütüphanesi GALLICA koleksiyonu dışında, yüksek çözünürlüklü olarak dijitalleştirilmiş ücretsiz ve satın alınabilen fotoğraf, el yazmaları, çizimler, sanat eserleri ve madeni paralar vb. kaynaklar resim koleksiyonuyla kullanıma sunulmaktadır (Bibliothèque Nationale de France, 2025b).

Millî arşiv kütüphanesi bünyesinde kütüphane tarafından dijitalleştirilen ve diğer kurum/kuruluşlardan sağlanan dijitalleştirilmiş materyallerden oluşan bir dijital koleksiyon oluşturulmalıdır. Millî arşiv kütüphanesinin dijital koleksiyonu;

- Yıpranmış ve yıpranma olasılığı yüksek kaynaklar (yazma eser, gazete, harita, fotoğraf vb.),
- Mikrofilm/mikrofişler,
- Basılı süreli yayın koleksiyonunda eksik olan ve sağlanamayan telifi olan nüshalar,
- Basılı formatta sağlanamayıp diğer kurum ve kuruluşlardan ödünç alınarak dijitalleştirilen süreli yayın nüshaları,
- Kurumlar arası iş birliğiyle diğer bilgi merkezlerinin kütüphanenin koleksiyonuyla ilişkili telifi olmayan dijitalleştirilmiş kaynaklarından oluşturulabilir.

4.6. Veri Güvenliği

Millî arşiv kütüphanesi koleksiyonu, dijitalleştirilmiş telifi olan kaynaklar hariç, kurum dışından erişilebilir olmalıdır. Kütüphane, dijitalleştirilmiş koleksiyonunun yasal kullanımını sağlanmak için veri güvenliği önlemlerini almalıdır. Ayrıca tüm kullanıcıların kütüphanenin yararlanma koşullarını kabul ederek üyelik oluşturması sağlanmalıdır.

Kütüphane ve koleksiyonun kullanımında, usulsüz kullanım ve indirmelerin önüne geçilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Kütüphane koleksiyonunun kullanımında alınacak sıkılaştırma

tedbirleriyle güvenlik riskleri en aza düşürülmelidir. Bu doğrultuda şu önlemlerin alınması değerlendirilebilir:

- Kütüphaneden yararlanılması için arşiv kullanıcısı/araştırmacı olunmalıdır.
- Yabancı uyruklu kullanıcıların, kütüphaneden ve koleksiyondan yararlanması kullanıcıların araştırma başvurularının değerlendirilmesiyle mümkün kılınmalıdır.
- Kütüphaneden yararlanacak tüm kullanıcıların kütüphane ve koleksiyondan yararlanma koşul ve esaslarını onaylaması sağlanmalıdır.
- Kütüphane koleksiyonuna erişim sayfalarında gerekli yasal uyarılar ve kullanım koşulları görünür olmalıdır.
- Telifi olan, dijitalleştirilmiş kaynakların kopyalanmasının önlenmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu kaynakların kullanılabileceği bilgisayarların dışarıya veri aktarımı engellenmelidir.
- Dijitalleştirilmiş materyalde kaynağın millî arşiv kütüphanesi olduğu bilgisi filigranla işlenmelidir. Araştırmacıların filigransız kopya talep etmesi halinde, resmi başvurularının değerlendirilmesiyle filigransız kopya verilebilir.
- Araştırma salonu ve varsa kütüphanedeki terminallerde oturum kapatıldığında indirilen dosyalar ve açılan sayfa adresleri uygulama programları ile silinmelidir.
- Dijitalleştirilmiş kaynağa erişim sağlayan/indiren kullanıcıların e-posta adresi, erişim tarih ve saati filigranla işlenebilir.
- Toplu veri indiriminin engellenmesi için log kaydı takibi uygulanmalıdır.
- Her kullanıcının bir kaynaktan indirebileceği sayfa sınırı belirlenebilir.
- Kütüphane içinde ve dışında IP kontrollü erişim sağlanmalıdır.
- Kural dışı kullanımlarda ilgili IP ve kullanıcılar engellenerek işlem başlatılmalıdır.

Alınacak önlemler hem kullanıcıların hem kütüphanenin/arşivin yasal hak ve sorumluluklarının yerine getirilmesi bakımından büyük öneme sahiptir. Ancak bunun yanı sıra kütüphane hizmetlerini zorlaştırıcı etkiye de sahiptir. Önlemlerin alınması ve uygulanmasında oluşabilecek aksaklıklarda şu riskleri taşımaktadır:

- Veri güvenliği,
- Kişisel verilerin ihlali,
- Toplu veri indirme,
- Telif haklarına aykırı kullanım,
- Kullanıcı mağduriyeti
- Kurum itibarının düşmesi,
- Kütüphane tarafından, elektronik kaynakların sağlanmasında imzalanan lisans anlaşmalarının ihlal edilmesi (telif hakkı ihlali, toplu veri indirme, üçüncü kişi ve taraflarla paylaşım vb.) dolayısıyla, kuruma uygulanacak erişim engeli veya yasal yaptırım.

4.7. Danışma/Referans Hizmeti

Millî arşiv kütüphanesi, danışma/referans hizmetiyle kullanıcıların araştırmalarını desteklemelidir. Bir ihtisas kütüphanesi olan millî arşiv kütüphanesinde danışma/referans biriminde görev alacak kütüphanecilerin alan uzmanlığını sağlaması gerekmektedir. Danışma kütüphanecilerinin hem millî arşivin araştırmaya açık fonlarına hem de millî arşiv kütüphanesi koleksiyonuna aşina olmaları gerekir. Bu doğrultuda danışma kütüphanecileri, millî arşivin danışma arşivcilerinden hizmet içi eğitim almalıdır. Koleksiyon bilgisinin dışında kütüphanecilerin alanla ilişkili diğer bilgi merkezlerine ilişkin bilgi sahibi olmaları gerekir. Bu sayede kullanıcıları araştırmalarında kullanabilecekleri arşiv materyaline, kütüphane kaynaklarına ve diğer bilgi merkezlerine yönlendirebilmelidirler.

Dünyadaki örneklerine bakıldığında, İngiltere'nin millî arşiv kütüphanesi (National Archives' Reference Library), koleksiyonlarını tanıtmak ve kullanıcıları bilgilendirmek için oluşturduğu 359 adet araştırma rehberleriyle öne çıkmaktadır. Araştırma rehberlerinde, seçilen konuya ilişkin hangi kaynakların olduğu, kayıtların düzenlenme prensibini, nereden erişilebileceği ve ilgili kaynakların nelerden oluştuğu özetle sunulmaktadır. Her konuya ilişkin araştırma rehberi konuyla ilişkili diğer araştırma rehberlerine bağlantı içermektedir (The National Archives, 2025). Bir ihtisas kütüphanesi olan

millî arşiv kütüphanelerinin araştırmacıları desteklemesinde öne çıkan danışma hizmetleri mutlaka araştırma rehberlerini kapsamalıdır.

5. Millî Arşiv "İhtisas" Kütüphanesi Kaynakları

Millî arşivler, toplumun arşivsel değer taşıyan belge ve kaynakların yasal düzenlemelerle koruyan ve araştırmacıların hizmetine sunan önemli kurumlardır. Millî arşiv koleksiyonuna ilişkin araştırmaların güçlendirilmesi doğrultusunda en etkin kurum olan millî arşivlerin desteklenmesi, uluslararası bilim dünyasında görünürlüğün sağlanması konusunda önem arz etmektedir. Çalışma kapsamında, önem ve gerekliliğine değinilen millî arşiv kütüphanesinin hangi kaynakları barındırması ve hizmetleri sunması gerektiğinin vurgulanması gerekmektedir. Bu doğrultuda ihtisas kütüphanesi olarak hizmet verecek millî arşiv kütüphanesinin koleksiyon ve hizmetlerinin sınırlarının belirlenmesi gerekir.

Türkiye'de halihazırda, millî kütüphane ve arşivin ayrı yapıda olması, oluşturulacak millî arşiv kütüphanesinin doğrudan millî arşiv özelinde ihtisaslaşmasını kolaylaştırıcı etkiye sahiptir. DAB'a bağlı millî arşiv kütüphanesi koleksiyonu, millî arşiv fon ve koleksiyonlarıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili kaynaklar, danışma kaynakları ve millî arşiv koleksiyonuna ilişkin özel koleksiyonlardan oluşturulmalıdır. Millî arşiv kütüphanesinin koleksiyonunda bulunması gereken bilgi kaynağı türleri şu şekilde çeşitlendirilebilir:

- Danışma kaynakları (bibliyografyalar, kataloglar, biyografiler, terim-konu-dil-yer adları sözlükleri, dizinler vb.),
- Süreli yayınlar (arşiv, tarih [siyasi, ekonomi, sanat, bilim tarihi], coğrafya, kartografya, askerlik konulu dergiler, günlük gazeteler ile yerel/mahallî gazeteler),
- Elektronik kaynaklar,
- Dijitalleştirilmiş kaynaklar (kurum yayınları, telif sorunu olmayan kitaplar, süreli yayınlar, kartografik materyal),
- Kartografik materyal (coğrafî, askerî, beşerî, nüfus, jeoloji vb. içerikte/konuda haritalar; bina, araç, makine, taşıt gibi yapı ve nesnelerin rölöve, plan, teknik çizim ve blue-printleri),
- Mikrofilm/mikrofiş (gazete, dergi, ansiklopedi, danışma kaynağı türünde daha önceden mikro ortama aktarılmış veya sağlanmış koleksiyon ve kaynaklar),
- Monografler (Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin -arşiv belgeleri kullanılarak üretilmiş olanlar dâhil- devlet teşkilatı, kamu yönetimi, hukuk, uluslararası ilişkiler, tarih, coğrafya, diplomasi, edebiyat, ekonomi ve askerlik konularındaki telif, editöryal, çeviri ve seri eserler),
- Fotoğraflar ve diğer görsel-işitsel materyal

Millî arşiv kütüphanesi koleksiyonunda bütünlüğün sağlanması kullanıcıların belgeye/bilgiye erişimlerinin kolaylaştırılması açısından büyük öneme sahiptir. Koleksiyonun zenginleştirilmesi ve bütünlüğünün sağlanması adına diğer bilgi merkezlerinden fon ve koleksiyonlarla ilişkili kaynak devralımı ve eksik süreli yayın sayı/ciltlerinin dijital kopyalarının alınması gibi işlemler gerçekleştirilebilir. Bunun sağlanması için, eksik sayı/ciltlerin dijitalleştirilerek yalnızca kurum içerisinde kullanıma sunulmalıdır. İlgili yayınlar için, kütüphanenin azami düzeyde veri güvenliği önlemlerini alması gerekmektedir. Ancak öncelikle, millî arşiv kütüphanesinin, telifi devam eden yayınları dijitalleştirerek kullanıma sunması için gerekli yasal izinlerin alınması gerekir.

TÜBİTAK ULAKBİM EKUAL Projesi ile Türkiye'deki üniversitelerin akademik ve bilimsel araştırmalarını desteklemek amacıyla, yoğunluklu olarak ihtiyaç duyulan elektronik kaynakları sağlanmaktadır. EKUAL projesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar ücretsiz olarak bu elektronik kaynaklara erişim sağlayabilmektedir (TÜBİTAK ULAKBİM, 2025a). Millî arşiv kütüphanesinin potansiyel kullanıcılarının yoğunluklu olarak üniversitelerle ilişiği olan araştırmacılardan oluşması dolayısıyla, EKUAL kapsamında sağlanan elektronik kaynaklara erişimleri bulunmaktadır.

EKUAL aracılığıyla kütüphanelerin ücretsiz erişim sağladığı pek çok elektronik kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklar içerisinde millî arşiv kütüphanesinin kullanıcılarının araştırmalarında faydalanabileceği bazı elektronik kaynaklar şunlardır (TÜBİTAK ULAKBİM, 2025b):

Tablo 2

EKUAL Kapsamında Erişim Sağlanan Elektronik Kaynaklar

Elektronik Kaynak	**Kapsam**
Annual Reviews	İçerisinde sosyal bilimler, ekonomi ve yaşam bilimlerinin de bulunduğu disiplinler arası dergileri kapsar (Annual Reviews, 2025).
EBSCO HOST Academic Search Ultimate	İçerisinde beşerî bilimler, sosyal bilimler ve kamu yönetiminin de bulunduğu disiplinler arası dergileri kapsar (EBSCO, 2025a).
EBSCOHOST Central & Eastern European Academic Source	Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yayınlanan disiplinler arası dergileri kapsar (EBSCO, 2025b).
EBSCOHOST OpenDissertations	1902'den günümüze Amerikan üniversiteleri tarafından kabul edilen doktora tezlerini kapsar (EBSCO, 2025c)
EBSCOHOST The Belt and Road Initiative Reference Source	Disiplinler arası süreli yayınları, gazeteleri, haber bültenlerini, rapor ve konferans bildirilerini kapsar (EBSCO, 2025d).
JSTOR Archive Journal Content	Disiplinler arası kitapları, süreli yayınları ve birincil kaynakları kapsar (JSTOR, 2005).
Military Big Data	Türkiye'nin de dahil olduğu savunma sanayiye ilişkin rapor, analiz ve envanter bilgisi benzeri verileri kapsar (Military Big Data, 2025).
ProQuest Dissertations and Theses	Dünya çapında yayınlanan tezlerin bibliyografik ve tam metin kayıtlarını kapsar (ProQuest, 2025).
Taylor & Francis	İçerisinde sosyal bilimler, sanat ve beşerî bilimlerin de bulunduğu disiplinler arası dergileri kapsar (Taylor & Francis, 2025).
Wiley Online Library	İçerisinde sosyal bilimlerin de bulunduğu disiplinler arası dergileri kapsar (Wiley, 2025).

EKUAL dışında da araştırmacıların bağlı bulundukları kurumlar aracılığıyla çeşitli elektronik kaynaklara erişimleri bulunmaktadır. Millî arşiv kütüphanesi kullanıcıların erişiminin olmadığı, arşivin ihtisas alanına giren elektronik kaynaklara erişim sağlaması gerekir. Doğrudan arşiv fon ve koleksiyonuna ilişkin elektronik kaynak bulunmamaktadır. Bu sebeple millî arşiv kütüphanesinin, ihtisas alanına giren elektronik kitapları ve seri yayınları seçerek özel bir seçki/koleksiyon oluşturması gerekir. Bütçenin etkili kullanımı adına özellikle EKUAL kapsamında erişim sağlanan kaynaklara aboneliğin yapılmasına gerek bulunmamaktadır. Ancak kütüphanenin, kullanıcılar için hazırlayacağı araştırma rehberlerinde bu kaynaklara ilişkin bilgilerin ve yönlendirmelerin bulunması gerekir. Millî arşiv kütüphanesinin, kullanıcıları için bu kaynaklara ilişkin bilgilerin bulunduğu araştırma rehberleri oluşturmaları gerekir.

Millî arşiv kütüphanesi, ücretli olarak erişim sağladığı kaynakların dışında, araştırmacılarına açık erişimli kaynaklarına ilişkin bilgilendirme/bağlantı sunması gerekir. Bu bağlamda ulusal ve uluslararası açık erişimli kaynaklar sunulabilir:

- Aperta Türkiye Ulusal Açık Arşivi
- DergiPark
- Europeana
- Harman Türkiye Akademik Arşivi
- İSAM Açık Erişim Veri Tabanları
- Millî Kütüphane'nin Dijital Millî Kütüphane (Dijitalleştirilmiş kaynak koleksiyonu)
- TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi
- TOKAT (Ulusal Toplu Katalog)
- TR Dizin
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları
- UNESCO Digital Library
- YÖK Tez Veri Tabanı

Kütüphanelerin ücretli olarak sağlayacağı elektronik kaynakların fiyatlamalarında tam zamanlı kullanıcı sayısı (Full Time Equivalent- FTE)[14] ve kullanıcı sınırı etkendir. Yüksek sayıda FTE'ye sahip kurum ve kuruluşlar, düşük sayıda FTE'ye sahip olanlara kıyasla düşük ücret ödemektedirler (Atılgan ve Yalçın, 2009, s. 788). Elektronik kaynak kullanımının kurum dışı bağlantıya açık olması ve elektronik kitaplarda eş zamanlı kullanıcı sayısının yüksek olması, ilgili kaynağın fiyatının artmasına sebep olabilmektedir. Bu sebeple fiyat durumu ve kullanıcı ihtiyacı doğrultusunda millî arşiv kütüphanesinin sağlayacağı elektronik kaynakların/kitapların, yalnızca kurum FTE'sine göre ve tekil kullanıcılı olarak sağlaması tasarruf sağlanmasında destekleyici olacaktır.

6. Değerlendirme, Sonuç ve Öneriler

Millî arşivlerin, kullanıcıların araştırmalarını destekleyen, ihtisas alanlarına özgü kaynakları barındıran ve politikaları gereği araştırma hizmeti sunan bir millî arşiv kütüphanesinin olması gerekir. Millî arşivlerin aralarında yaptıkları iş birliği protokolleri, millî arşiv kütüphanelerinin araştırma hizmetlerine verdiği desteğin yanı sıra kurumsal temsil etkisini ortaya koymaktadır. Ülkelerin birbiriyle diplomatik ilişkiler kurmasında veya var olan ilişkinin güçlendirilmesinde millî arşivler sahip oldukları belge/malzeme varlığı ile katkı sağlayabilmektedir. Söz konusu protokollerde- mevzuat uyarınca- karşılıklı olarak arşiv belgeleri için yayınlanmış kılavuz, envanter ve katalog gibi araştırma araçları, arşiv belgeleri ile üretilmiş diğer bazı yayınların değişimini yapmak maddeleri de yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı..., 2021; Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya..., 2004). Bu bakımdan millî arşiv kütüphanelerinin, arşiv belgelerine ilişkin çalışmaların protokole taraf ülkelerin araştırmacılarına da kaynak sağlama görevinin olduğu anlaşılmaktadır. Anılan türdeki kaynakların elektronik ve/veya dijital sürümlerinin/kopyalarının, katalog bilgilerinin paylaşımı ve bunların sürdürülebilirliğinde arşiv kütüphanesinin desteği elzemdir. DAB'ın 2024 yılı faaliyet raporuna göre Dışişleri Bakanlığı'nın koordinasyonuyla 74 ülke ile yukarıda bahsedilen [arşiv] iş birliği protokoller imzalanmış, bazı ülkeler ile olanlar yenilenmiştir (Devlet Arşivleri Başkanlığı…, 2024b, s. 19, 41-42). Bu sayıdaki ülke millî veya devlet arşivi ile kaynak değişimi süreci ve bunların bibliyografik denetimlerinin yapılması, millî arşiv kütüphanesinin sürecin doğal bileşeni olduğunu düşündürmektedir.

Arşiv ile kütüphane arasındaki bir diğer önemli bağlantı, arşiv belgelerine/malzemesine konu erişiminin sağlanmasında kütüphane kaynaklarının tanımlanmasında kullanılan konu başlıkları, kontrollü ve kavramsal dizin (thesaurus) terimlerinin arşivsel tanımlama sürecine dâhil edilmesidir. Bilindiği gibi arşiv belgesi/malzemesi aidiyeti, faaliyet alanı, konusu, herhangi bir sebeple özelliği veya örnek teşkil etmesi bakımından arşiv belgesi olarak değerlendirilebilir. Arşivsel tanımlamanın fon, seri, koleksiyon, dosya ve belge/malzeme düzeylerindeki tanımlama düzeylerinde hem bu arşivsel birimlerin provenansı hem de belgenin üretilme amacının/fonksiyonunun dosya planındaki karşılık geldiği konu bileşeninin belirlenmesinde birlikte çalışabilir. Kütüphane kaynakları için kullanılan konu başlıkları, dosya planlarının kullanımından önce üretilmiş arşiv belgelerinin/malzemesinin düzenlenmesinde ve tanımlanmasında terim ve/veya kodlarla isabetli bir konu seçiminin yapılmasını sağlayabilir (Smiraglia, 1990, s. 70-83; MacNeil, 1996, s. 248-256; Medeiros and Medeiros, 2020, s. 21-24).

DAB'ın 2020-2024 ve 2024-2028 stratejik planlarında Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne atfen ilgili birimlerin "ihtisas kütüphanesi" kurmasına ilişkin gereksinimi vardır. 8 yılı kapsayan planlarda DAB bünyesinde bir "ihtisas kütüphanesi"nin oluşturulması gereksinimi, "*çağdaş, hızlı ve güvenilir arşivcilik hizmetleri ile kültürel mirasın ortaya çıkarılması, korunması ve gelecek nesillere aktarılması"* amacına bağlı olarak Dış İlişkiler ve Tanıtım Daire Başkanlığı tarafından karşılanacaktır. Yasal yükümlülük olarak Kararnamenin 15-1/g fıkrasındaki bu gereksinimin DAB'ın İstanbul Sitesi'nde faal olan Osmanlı Arşivi Kütüphanesine ilişkin bir geliştirme/genişletme/iyileştirme veya özelleştirme olarak da değerlendirilebilir. Zira 2020-2024 stratejik planında atıf yapılan ilgili fıkrada *"yurt içinde ve yurt dışında arşivcilik konusundaki yayınları temin ederek"* bir ihtisas kütüphanesi oluşturulması hedeflenmiştir. Bu hedef kütüphane türü bakımından bir *konu ihtisas kütüphanesi* ile uyumludur ancak bir millî arşiv kütüphanesi, yani "arşivi varlıklarıyla kapsayan" bir birim için sınırlı düzeydedir. 2024-2028 stratejik planında yasal yükümlülüğün yorumlanarak genişletilmesi, aynı amaç ve hedef için daha geniş bir çerçevenin/konu/uygulama alanı kapsamının olduğunu göstermektedir. Kararnamenin 5-1/h ve ğ ile 15-

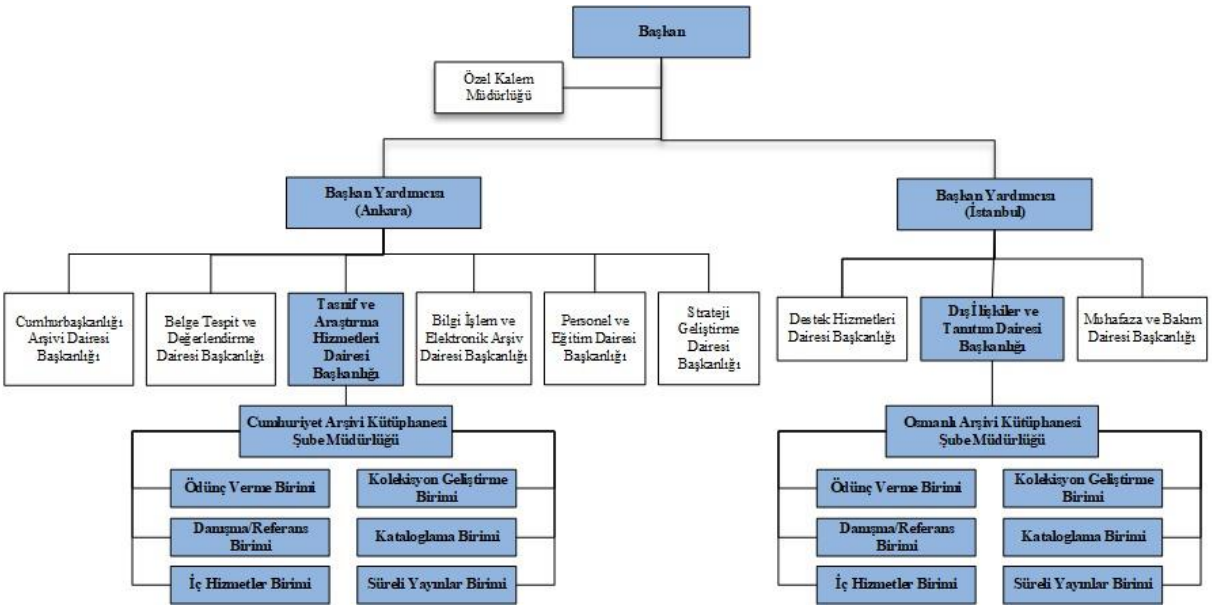
[14] *FTE (Full Time Equivalent), tam zamanlı kullanıcı sayısını ifade etmektedir (Yalçın, 2006, s. 45).*

1/a, c, ç, d, f ve g fıkralarına denk gelen *"belge yönetimi ve arşivcilikle ilgili gelişmeleri, yayınları takip etmek, Başkanlıkça uygun bulunan yayınları temin etmek, tercüme etmek ve yayımlamak; ihtisas kütüphanesi oluşturmak ve bu süreçte yerli, yabancı kuruluşlarla ve üniversitelerle işbirliği yapmak"* şeklinde birleştirilen hükümler millî arşiv kütüphanesi oluşturulması için bir hareket noktası kabul edilebilir (Devlet Arşivleri Başkanlığı…, 2019, ss. 23, 46, 55; Devlet Arşivleri Başkanlığı…, 2024a, ss. 14, 18, 43, 53). Bu hükümler ile buna bağlı olarak oluşturulan amaç ve hedeflerde yine bilgi yönetimi ve arşivcilik "konu ihtisas kütüphanesi" oluşturulması söz konusudur. Ancak Millî Arşivin, hedeflenen çağdaş, hızlı ve güvenilir arşivcilik hizmetlerinin uygulanabilir ve sürdürülebilir olması için daha geniş kapsamlı bir "arşiv kütüphanesine" sahip olması gerekir. Bunun için yaklaşık 90 sene önce oluşturulmaya başladığı bilinen *DAB Osmanlı Arşivi Kütüphanesi* ile 1988'den beri yayın sağlayan mülga *Dokümantasyon Daire Başkanlığı Koleksiyonunun* "millî arşiv kütüphanesi" kimliği altında yapılandırılması millî arşivimizin amaç, misyon ve vizyonu için artı değerli bir "bilgi [arşiv + kütüphane] hizmeti" olacaktır. Bu bağlamda arşivcilik terminolojisi bakımından biri kapalı diğeri açık fonları içeren ve fiziksel olarak iki farklı mekânda bulunan bu "kütüphanelerin" fon/koleksiyon yapıları, araştırmacı profili, fiziksel, teknik, altyapı ve personel olanakları ile mali kaynakları bakımından değerlendirilerek yapılandırılması kurumsal açıdan olumlu sonuçlar vereceği kanaatindeyiz.

Her iki yerleşkede bulunan kütüphanenin/koleksiyonun görev tanımları uygun birimler altında yer alması idarî bakımdan doğru olacaktır. Koleksiyonunda millî arşiv kütüphanesi için yeterli sayıda [güncellik özelliği faal olmadığı için değerlendirilmemiştir] bilgi kaynağının olduğu tahmin edilen mülga *Dokümantasyon Daire Başkanlığı Koleksiyonunun* bir kütüphane kimliği ile araştırma hizmetleri görevlerinden sorumlu daire başkanlığı bünyesinde bir şube müdürlüğü olarak yapılandırılabilir (bakınız Şekil 1). Uzun bir süredir araştırma hizmetlerine destek veren Osmanlı Arşivi Kütüphanesi, "ihtisas kütüphanesi" olarak DAB'ın ilgili birimi bünyesinde işlemlerini sürdürmektedir. Her iki kütüphanenin basılı kaynakları görev tanımları, kurumsal gereksinimler ve araştırmacıların taleplerine göre şekillenmiş olduğundan tür, güncellik, kullanım sıklığı ve derme geliştirme yöntemleri bakımından farklılık göstermektedir. Bu farklılığın sahip olunan fon ve koleksiyonlara göre de değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Şekil 1

DAB'da Millî Arşiv Kütüphanesi Organizasyon Şeması Taslağı

DAB araştırma salonlarından Osmanlı ve Cumhuriyet arşivi fonlarının erişilebilir hale gelmesi, anılan kütüphanelere ait koleksiyonlarda yer alan bazı basılı kaynakların her iki yerleşkeye de sağlanması gerekliliğini doğurmaktadır. Elektronik ve dijitalleştirilen kaynaklar ile yalnızca kurum içi kullanıma açık olan kaynakların her iki kütüphane tarafından erişilebilir olması, alınacak güvenlik önlemleri

protokoller çerçevesinde mümkün olacaktır. Bu sayede arşiv araştırmacılarının kurum içi kullanıma açık kaynaklara da mekândan bağımsız erişimleri sağlanabilecektir.

Millî arşiv kütüphanesinin bir ihtisas kütüphanesi işlevi olacağından, araştırma hizmetleri ve koleksiyon yönetiminin bu doğrultuda geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda millî arşiv kütüphanesinde;

- Araştırmacıların bilgiye erişimlerini kolaylaştırmak adına danışma/referans kütüphaneciliği hizmetleri sunulmalıdır.
- Arşiv fon ve koleksiyonlarına ilişkin uzman kütüphaneciler yetiştirilmelidir.
- Dokümantasyon merkezinin arşivleyeceği kaynaklar belirli periyotlarla araştırmacılarla paylaşılmalıdır.
- Her türlü kütüphane materyaline arşiv araştırma salonlarından veya kütüphaneden ve kurum içi internet ağına bağlı terminallerden erişilmelidir. Kütüphane kaynaklarının bibliyografik kimliklerine, kurum yayınlarına ve kurum tarafından belirlenmiş telifi olmayan kaynaklara çevrimiçi ve tam metin olarak erişim imkânı sağlanabilir/sağlanmalıdır.
- Fiziksel mekân sorunu göz önüne alınarak mümkün ise elektronik kaynakların sağlanmasına öncelik verilmelidir. Ayrıca özellikle basılı kaynakların gözden geçirilerek dermede arşiv ve kütüphanenin hizmet kapsamına girmeyen yayınların ayıklanarak tasfiyesi sağlanmalıdır. Gereksiz hiçbir bağış, hediye/hibe ve devir kaynak dermeye dâhil edilmemelidir.
- Araştırmacıların arşiv belgesinden/malzemesinden faydalanarak ürettiği kaynakçalarında yer verdikleri yayınları millî arşiv kütüphanesine göndermeleri teşvik edilmelidir.
- Arşiv belgesi/materyali kullanılarak üretilmiş çalışmaların belirli periyotlarla bibliyografyası hazırlanabilir. Standart formlar hazırlanarak üretilen eserlerin bibliyografik bilgileri alınabilir.
- Belirli periyotlarla hazırlanacak ara programlarla özellikle elektronik ve OCR'lı dijital kaynaklardan DAB arşiv fonlarına yönelik kaynakça taramaları yapılabilir, yayın listeleri hazırlanabilir.
- Kütüphane kullanıcılarına yönelik aylık bülten ile araştırma rehberleri, yeni kaynak ve etkinlikler duyurulabilir.

Millî arşiv kütüphanesinin geleneksel kütüphanelerden ayrışan nitelikleri olmalıdır. Kullanıcılara gelişmiş araştırma rehberlerinin sunulması, kullanıcıların bilgiye erişimlerini desteklemede büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, kütüphaneciler, arşivciler ve alan uzmanlarının iş birliğiyle araştırma rehberleri oluşturulmalıdır. Araştırma rehberleri şu özellikleri taşımalıdır:

- Araştırılan konuya ilişkin millî arşiv ve arşiv kütüphanesi kaynakları birbiriyle ilişkilendirilmiş bir yapıda sunmalıdır.
- Millî arşiv ve arşiv kütüphanesi koleksiyonları arasındaki bağlantıları ortaya çıkarır nitelikte olmalıdır.
- Araştırmacıların ihtiyaç duyabileceği kaynaklara sahip bilgi merkezi ve kurum/kuruluşlara ilişkin bilgi içermelidir.
- Arşiv araştırmalarına ilişkin mesleki yayınlara ilişkin bilgi ve erişim bağlantılarını içermelidir.
- Kütüphanenin ihtisas alanına giren lisansüstü tezler, YÖK Ulusal Tez Merkezindeki bağlantılarıyla beraber listelenmelidir.
- Kurum ve kuruluşların açık erişimli olarak yayınlamakta oldukları kaynaklara ilişkin bilgi içermelidir.
- Araştırmacıları bilgilendirmek adına, millî arşiv fon ve koleksiyonlarıyla ortak konu ve döneme ilişkin kaynak barındıran diğer bilgi merkezlerine (Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, TBMM Kütüphane ve Arşivi vb.) ilişkin bilgi sunulması gerekir.
- Araştırmacıların bilgiye erişimini kolaylaştırmak adına, koleksiyonda bulunan süreli yayınların dijitalleştirilmiş biçimlerini açık erişimli olarak sunan kaynaklara (TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi, Millî Kütüphane- Dijital Millî Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarihe Bakış Projesi vb.) yönlendirme yapılmalıdır.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Ankara yerleşkesindeki kütüphanenin aktif hale getirilmesine, İstanbul yerleşkesindeki kütüphanenin ise derme ve teknik altyapı bakımından geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Millî arşiv kütüphanesinin yeniden teşkilatlandırılarak etkinleştirilmesi, araştırmacıların ve kurum personelinin gereksinim duyduğu birincil ve ikincil kaynaklara daha kısa zamanda

erişmelerini sağlarken, her iki yerleşkede bulunan kütüphanelerin ortak kaynaklara erişiminin sağlaması arşiv araştırmalarının verimliliğini artıracaktır. Kütüphane dermesi yeni nesil kaynaklarla geliştirilebilir, arşiv araştırmalarında daha etkin hale getirebilir. Millî arşiv kütüphanesinin yeni kimliği, DAB'ın uluslararası görünürlüğünün artması ve arşiv araştırmacılarının desteklenmesi hususunda büyük önem arz etmektedir.

Etik Standartlar ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Yazar Katkı Beyanı: Yazarlar makalenin literatür taraması, kaynaklar ve eleştirel inceleme süreçlerinin Hakan ANAMERİÇ tarafından gerçekleştirildiğini, diğer tüm süreçlere ise eşit oranda katkıda bulunduklarını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Kaynakça

Akozan, F. (1985). Bir arşiv sarayının özellikleri. *Osmanlı arşivleri ve Osmanlı araştırmaları sempozyumu* içinde (s. 264–266). Türk-Arap İlişkileri İnceleme Vakfı.

Anameriç, H. (2019). Arşivlerde belge özetleme, indeks ve katalog standardı oluşturma. *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, *1*(1), 15–27. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/910084

Anglo-American cataloguing rules (2nd ed.). (1978). American Library Association; Canadian Library Association.

Anglo-American cataloguing rules (2nd ed.). (1988 rev.). (1988). Library Association Publishing Limited; Canadian Library Association; American Library Association.

Anglo-American cataloguing rules (2nd ed.). (1998 rev.). (1998). Library Association Publishing Limited; Canadian Library Association; American Library Association.

Annual Reviews. (2025). *A-Z publications*. https://www.annualreviews.org/content/publications

Aşçı, A. (1996). *T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Merkezinin bilgi merkezleri sistemi içindeki yeri ve önemi*. DAGM Dokümantasyon Daire Başkanlığı.

Atılgan, D., & Yalçın, Y. (2009). Elektronik kaynakların seçimi ve değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, *23*(4), 769–802. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/814258

Balcı, S. (2017). Babıali Tercüme Odası Kütüphanesi. A. Demir (Ed.), *Dede Korkut'un izinde 30 yıl: Prof. Dr. Üçler Bulduk'a armağan: Türk tarihine dair yazılar* içinde (s. 333–368). Gece Kitaplığı.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı rehberi (2. bs.). (1994). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı rehberi. (1994). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı rehberi (Genişletilmiş 2. bs.). (1996). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi. (1992). (Haz. Y. İ. Genç, A. Mutaf, M. Küçük, S. Satar ve İ. Karaca). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi (2. bs.). (2000). (Haz. H. O. Yıldırım, N. Yılmaz ve Y. İ. Genç). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi (3. bs.). (2010). (Haz. Y. İ. Genç, M. Küçük, R. Gündoğdu, S. Satar, İ. Karaca, H. O. Yıldırım ve N. Yılmaz). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı.

Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun. (1984, 19 Ekim). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı: 18550).

Bibliothèque nationale de France - BnF. (2025a). *BnF Gallica our collection*. https://gallica.bnf.fr/accueil/en/html/our-collection

Bibliothèque nationale de France - BnF. (2025b). *Banque d'images* [The picture collection]. https://www.bnf.fr/en/banque-dimages-picture-collection

Binark, İ. (1980). *Arşiv ve arşivcilik bilgileri*. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Casson, L. (2001). *Libraries in the ancient world*. Yale University Press.

Cook, M. (1986). *An introduction to archives automation: A RAMP study with guidelines*. UNESCO.

Cunbur, M. (1985). Millî Kütüphane ve arşiv malzemesi. *Osmanlı arşivleri ve Osmanlı araştırmaları sempozyumu* içinde (s. 149–154). Türk-Arap İlişkileri İncelemeleri Vakfı.

Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu. (2012, 29 Şubat). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı: 28219).

Devlet arşiv sitesi. (1977). [Yayl.y.].

Devlet Arşivleri Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (2018, 16 Temmuz). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı: 30480).

Dinç, G. (2022). Osmanlı Devleti'nde uluslararası hukuk anlayışının kurumsallaşması: Bâbıâli Hukuk Müşavirliği (İstişare Odası). *Turcology Research*, *74*, 382–392.

Duchein, M. (1974). *Arşiv binaları ve teçhizatı* (C. Göker, Çev.). MEB.

EBSCO. (2025a). *Academic Search Ultimate*. https://about.ebsco.com/products/research-databases/academic-search-ultimate

EBSCO. (2025b). *Belt and Road Initiative reference source*. https://about.ebsco.com/products/research-databases/belt-and-road-initiative-reference-source

EBSCO. (2025c). *Central & Eastern European Academic Source (CEEAS)*. https://about.ebsco.com/products/research-databases/central-eastern-european-academic-source-ceeas

EBSCO. (2025d). *EBSCO Open Dissertations*. https://about.ebsco.com/products/research-databases/ebsco-open-dissertations

Erişti, R. (1993). Arşiv mekanları. *Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü III. Kurumlararası Arşiv Hizmetleri Semineri ders notları* içinde (s. 71–95). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Geleceğin rehberi arşiv ve arşivcilik. (1985). (Der. B. Alpkan). Başbakanlık.

Jenkinson, H. (1937). *A manual for archival administration*. Parey Lund, Humphries and Co. Ltd.

JSTOR. (2005). *About JSTOR*. https://about.jstor.org/

Keskin, İ. (2013). Arşiv kanunlarının karakteristik yapısı üzerine bir değerlendirme. *Arşiv Dünyası*, (14-15), 8–26. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ad/issue/55684/761552#article_cite

Koç, O., & Atılgan, D. (2021). Yazar otorite dizininde karşılaşılan sorunlar: Ankara Üniversitesi örneği. *Bilgi Dünyası*, *22*(1), 1–30. https://doi.org/10.15612/BD.2021.550

Levine-Clark, M., & Carter, T. M. (Ed.). (2013). *ALA glossary of library and information science* (4. bs.). ALA.

Library and Archives Canada. (2025a). *Who we are and what we have*. https://library-archives.canada.ca/eng/collection/basics/Pages/who-we-are.aspx

Library and Archives Canada. (2025b). *Search Library and Archives Canada's collections*. https://library-archives.canada.ca/eng/collection/search-collections/pages/search-the-collection.aspx

MacNeil, H. (1996). Subject access to archival fonds: Balancing provenance and pertinence. *Fontes Artis Musicae*, *43*(3), 242–258.

Medeiros, G. M. de, & Medeiros, M. B. B. (2020). Subject indexing in archival documents: Analysis of international definitions base on literature systematic review. *Revista Digital Biblioteconomia e Ciência da Informação*, *18*, 1–28.

Menant, M. J. (2005). *Asur araştırmaları: Ninova sarayı kütüphanesi* (V. İlmen, Çev.). Yaba Yayınları.

Military Big Data. (2025). *Military Big Data*. https://militarybigdata.com/

Millî Arşiv Kanunu tasarısı. (2006, 18 Nisan). *TBMM Tutanak Dergisi* (Cilt 117, Birleşim 89).

Millî Arşiv Kanunu tasarısı. (2007, 22 Mayıs). *TBMM Tutanak Dergisi* (Cilt 158, Birleşim 109).

The National Archives. (2025). *Research guides*. https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/

Pearce-Moses, R. (2005). *A glossary of archival and records terminology*. The Society of American Archivists.

Posner, E. (2003). *Archives in the ancient world*. The Society of American Archivists.

Potts, D. T. (2004). İskenderiye'den önce: Antik Yakındoğu'daki kütüphaneler. R. MacLeod (Der.), *İskenderiye Kütüphanesi: Antik Dünya'nın öğrenim merkezi* içinde (s. 35–52). Dost Yayınları.

ProQuest. (2025). *Dissertations & theses*. https://about.proquest.com/tr/dissertations/

Prytherch, R. (Ed.). (2005). *Harrod's librarians' glossary and reference book: A directory of over 10,200 terms, organizations, projects and acronyms in the areas of information management, library science, publishing and archive management* (10. bs.). Ashgate Publishing.

Reitz, J. M. (2004). *Dictionary of library and information science*. Libraries Unlimited.

Rukancı, F., Anameriç, H., & Başar, A. (Haz.). (2023). *Arşiv terimleri*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları. https://www.devletarsivleri.gov.tr/cdn/file/download?fileId=1302

Sertoğlu, M. (1955). *Muhteva bakımından Başvekâlet Arşivi*. TTK.

Smiraglia, R. P. (1990). Subject access to archival materials using LCSH. *Cataloging and Classification Quarterly*, *11*(3-4), 63–90.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (2019). *Devlet Arşivleri Başkanlığı 2020-2024 dönemi stratejik planı*. Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı. https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/raporlar/DAB20202024SP.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (2024a). *2024-2028 dönemi stratejik planı*. Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı. https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/goruntuler/haberler/image/2024-2028.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. (2024b). *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı 2024 yılı faaliyet raporu*. Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı. https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/goruntuler/haberler/image/2024faaliyetraporu.pdf

Taylor & Francis. (2025). *Our brands*. https://taylorandfrancis.com/about/our-brands/

Tola, V. (1993). Tasnif edilen evrakın araştırmacılar tarafından kullanılması ve araştırma hizmetlerinin çalışma sistemi. *Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü III. Kurumlararası Arşiv Hizmetleri Semineri ders notları* içinde (s. 171–183). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

TÜBİTAK ULAKBİM. (2025a). *EKUAL*. https://cabim.ulakbim.gov.tr/ekual/

TÜBİTAK ULAKBİM. (2025b). *Üniversitelerin erişimine açılan veritabanları*. https://cabim.ulakbim.gov.tr/ekual/e-veri-tabanlari/universiteler/

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ile Ukrayna Devlet Arşiv Servisi Arasında İşbirliği Protokolü. (2021, 7 Ocak). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı: 31357).

Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Federal Arşiv Servisi Arasında İşbirliği Protokolü. (2004, 12 Mayıs). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı: 25460).

Ünal, U. (2023). *Arşivciliğimizin yüz yılı 1846-1945*. Türk Tarih Kurumu.

Wiley. (2025). *Subjects*. https://onlinelibrary.wiley.com/

Yalçın, Y. (2006). *Elektronik veri tabanlarında maliyet-fayda analizi: Başkent Üniversitesi Kütüphanesi uygulaması* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=biL2P3cCsPgUNjVdV2BsGCuTajD7pWbhd8s3zhoatki5UIovsmflk1v95WiX5U60

Yıldız, N. (1985). *Eskiçağ kütüphaneleri*. Marmara Üniversitesi Yayınları.